

System emerytalny – zmiany w otwartych funduszach emerytalnych i wdrożenie pracowniczych planów kapitałowych

Pension system – changes in Open Pension Funds and implementation of Employee Capital Plans

BARTOSZ MARCZUK

Instytut Sobieskiego/ The Sobieski Institute*

e-mail: sobieski@sobieski.org.pl

Summary: *The article presents the changes in the Polish pension system that have occurred over the last 25 years, emphasizing those that took place in the Open Pension Funds and after the implementation of Employee Capital Plans. The presented material proves that after 2020, a third-pillar system is being formed in Poland, understood in a classical way, where the first pillar is the public, pay-as-you-go pillar, the second pillar is the saving with the employer, and the third is individual savings in the other systems.*

Key words: *Polish pension system, third-pillar system, first pillar, second pillar, third pillar, Open Pension Funds, Employee Capital Plans*

Streszczenie: *Artykuł prezentuje zmiany, jakie zaszły w polskim systemie emerytalnym w ostatnich 25 latach, z uwypukleniem tych, które dokonały się w otwartych funduszach emerytalnych oraz po wdrożeniu pracowniczych planów kapitałowych. Rozważania w tekście dowodzą, że po 2020 r. w Polsce kształtuje się trzyfilarowy system emerytalny rozumiany w sposób klasyczny, w którym pierwszy filar jest filarem publicznym, repartycyjnym, drugi filar to oszczędzanie z pracodawcą, a trzeci – to indywidualne oszczędności w innych formach.*

Słowa kluczowe: *polski system emerytalny, trzyfilarowy system, pierwszy filar, drugi filar, trzeci filar, otwarte fundusze emerytalne, pracownicze plany kapitałowe*

Wprowadzenie

Celem artykułu jest przedstawienie zmian, jakie zaszły w ostatnim ćwierćwieczu w polskim systemie emerytalnym, ze szczególnym uwzględnieniem tych, które zostały wdrożone w ostatniej dekadzie w otwartych funduszach emerytalnych (OFE) oraz po powołaniu do życia pracowniczych planów kapitałowych (PPK). W artykule postawiono tezę, że połączone zmiany w OFE i wdrożenie PPK zmieniły gruntownie postać polskiego systemu emerytalnego. Staje się on klasycznym trójfilarowym systemem oszczędzania na okres starości, tj.:

- a) pierwszy filar – bazowy system publiczny,
- b) drugi filar – oszczędzanie z pracodawcą,
- c) trzeci filar – oszczędzanie indywidualne.

To *de facto* powrót do rozumianego w sposób podstawowy trójpodziału systemu emerytalnego. Po reformie z 1999 r. mieliśmy w Polsce w tym obszarze zamieszanie definicyjne. Najpierw związane ono było z wdrożeniem OFE, które zostały niezbyt fortunnie nazwane drugim filarem systemu, a następnie z *de facto* ich likwidacją przeprowadzoną w latach 2011–2014 i brakiem wdrożenia realnych planów oszczędzania z pracodawcą. Doprowadziło to do swoistego „wydrążania” sys-

* ul. Lipowa 1a/20, 00-316 Warszawa, tel. 22 826 67 47

temu z drugiego filaru, który stał się niejako „ułomny”. Dopiero wdrożenie PPK oraz dość masowe, jak na warunki polskie, uczestnictwo w tym systemie z perspektywą jego rozwoju porządkuje – od strony definicyjnej oraz praktycznej – system emerytalny.

Warto wspierać wszelkie działania, które będą skłaniać ubezpieczonych do uczestnictwa w formach oszczędzania z pracodawcą. To one stają się realnym uzupełnieniem systemu publicznego, z którego będą wypłacane w przyszłości – ze względu na jego konstrukcję – coraz niższe świadczenia w stosunku do średnich płac.

Zdefiniowane składka zamiast świadczenia

Jedną z tzw. czterech wielkich reform wdrożonych w 1999 r. była reforma emerytalna. Wprowadziła ona do polskiego systemu zabezpieczenia społecznego zupełnie nowy sposób myślenia o zabezpieczeniu finansowym na starość. Najważniejszą, fundamentalną zmianą, była zamiana systemu tzw. zdefiniowanego świadczenia w system tzw. zdefiniowanej składki. Współtwórca reformy emerytalnej z 1999 r. Marek Góra zauważa, że „z punktu widzenia indywidualnego uczestnika istota nowego polskiego systemu emerytalnego zawiera się w następującym stwierdzeniu: Po przejściu na emeryturę uczestnicy systemu odbierają w formie annuitetu zdyskontowaną wartość zapłaconych za nich składek”¹.

Do 1998 r. ubezpieczeni otrzymywali od państwa, jako gwaranta systemu emerytalnego, obietnicę wypłaty produktu emerytalnego za wpłacone składki emerytalne. Zależał on w jakiejś mierze od wcześniej poniesionych nakładów, ale w dużej części był efektem dość arbitralnych decyzji politycznych dotyczących sposobu wyliczania emerytury.

„Stary wzór emerytalny uwzględniał m.in. takie parametry, jak 24% tzw. kwoty bazowej, parametr 0,7 za każdy rok nieskładkowy czy parametr 1,3 za okresy składkowe”². Wprowadzony od 1999 r. system zdefiniowanej składki³ zmienił ten wzór funkcjonowania i wyliczania emerytur. Ubezpieczony wpłaca do systemu określoną kwotę pochodzącą z jego bieżącego dochodu. W zamian otrzymuje obietnicę, że pieniądze te (waloryzowane lub inwestowane w okresie ich akumulacji) zostaną mu zwrócone po przejściu na emeryturę w postaci tzw. annuitetu, tj. dożywotniego świadczenia.

Tym samym państwo zawarło w tym obszarze z obywatelami rodzaj nowej umowy – to od ich zapobiegliwości, wpłat na indywidualne rachunki emerytalne, dbania o własną przyszłość będzie zależeć wysokość ich emerytury. Między innymi dlatego fundamentalny dokument, który określał nowy sposób konstrukcji systemu emerytalnego, nosił tytuł „Bezpieczeństwo dzięki różnorodności”⁴. Odnosił się on bowiem do tej zapobiegliwości oraz do tzw. wielofilarowości. Nie miały się już liczyć, ustalone często w wyniku przetargu politycznego, wskaźniki wyliczania emerytury, ale kwota zgromadzonych na rachunku/rachunkach emerytalnych pieniędzy oraz obiektywny, raportowany przez Główny Urząd Statystyczny, statystyczny wskaźnik długości trwania życia dla osoby w określonym wieku.

Sposób wyliczania emerytury w nowym systemie został bardzo uproszczony – dzieło się zgromadzony kapitał emerytalny przez długość trwania życia, publikowaną corocznie przez GUS (wzór 1). W mechanizmie tym działa bardzo ściśle zasada: „ile wpłaciłeś, tyle odzyskasz”, gdyż wysokość emerytury jest uzależniona od poniesionego wcześniej wkładu.

¹ Marek Góra, *System emerytalny* (Warszawa: PWE, 2003), 183–184.

² Bartosz Marczyk, „Oszczędzanie z pracodawcą zastąpiło OFE”, *Biuletyn miesięczny Pracowniczych Planów Kapitałowych* 7 (2024): 11. Autor brał czynny udział w procesach związanych ze zmianami w polskim systemie emerytalnym, m.in. jako wiceminister rodziny, pracy i polityki społecznej i wiceprezes Polskiego Funduszu Rozwoju odpowiedzialny za wdrożenie PPK.

³ Materiały ZUS, dostęp 5.11.2024, <https://www.zus.pl/swiadczenia/emerytury/emerytura-dla-osob-urodzonych-przed-1-stycznia-1949/sposob-wyliczenia-emerytury>.

⁴ *Bezpieczeństwo dzięki różnorodności. Reforma systemu emerytalno-rentowego w Polsce* (Warszawa: Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Reformy Zabezpieczenia Społecznego, 1997).

Wzór 1. *Sposób wyliczania emerytury przez ZUS dla osób urodzonych w 1949 roku lub później*

$$\text{Emerytura (wypłacana przez ZUS)} = \frac{\text{zgromadzony i waloryzowany corocznie kapitał na koncie podstawowym i subkoncie, pieniądze z OFE z tzw. suwaka (+ ewentualnie kapitał początkowy)}}{\text{statystyczne dalsze trwanie życia dla osoby w danym wieku odchodzącej na emeryturę (publikowane co roku przez GUS)}}$$

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów ZUS, dostęp 5.11.2024, <https://www.zus.pl/swiadczenia/emerytury/emerytura-dla-osob-urodzonych-po-31-grudnia-1948/sposob-wyliczenia-emerytury>.

Wiesław Koczur i Tadeusz Szumlicz nazywają tę zmianę „wręcz »od ściany do ściany«, od systemu o niebywale wysokiej skali redystrybucji do systemu o zdefiniowanej składce, co oznaczało proporcjonalne uzależnienie wysokości przyszłej emerytury od wcześniej zapłaconych składek”⁵. Na adekwatność nowej relacji związanej z korelacją między wcześniej poniesionym wkładem do systemu przez ubezpieczonego a wysokością jego świadczenia zwraca też uwagę Andrzej Soldek. Zauważa on, że w przypadku emerytury o zdefiniowanej składce wysokość świadczenia emerytalnego jest określona przez wartość funduszu zgromadzonego na koncie emerytalnym. Wskazuje, że „występuje tu ścisła zależność wysokości przyszłej emerytury od wysokości wpłaconych składek i wyników ich pomnażania”⁶.

Adekwatność świadczenia w stosunku do poniesionego wysiłku z okresu oszczędzania – co Gertruda Uścińska określa słusznie jako „system emerytalny bezpieczny dla państwa, ale wymagający dla ludzi”⁷ – to niejedyna fundamentalna zmiana, wdrożona od początku 1999 r.

Nowe filary systemu

Od 1999 r. wdrożono w polskim systemie emerytalnym coś co nazywamy drugim i trzecim filarem systemu emerytalnego. Choć w literaturze do dzisiaj trwa dyskusja, co powinniśmy nazywać filarem pierwszym, drugim i trze-

cim, to jednak w powszechnym odbiorze po wdrożeniu reformy:

- filarem pierwszym stało się podstawowe konto emerytalne w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych⁸,
- filarem drugim – wprowadzone od 1999 r. otwarte fundusze emerytalne, do których zaczęło trafiać 37,4% obowiązkowej składki emerytalnej (wynosiła ona i tak jest do dzisiaj 19,52% tzw. podstawy wymiaru, którą dla pracowników jest ich pensja brutto, a dla osób prowadzących działalność gospodarczą kwota odpowiadająca nie mniej niż 60% średniej płacy lub co najmniej 30% płacy minimalnej),
- filarem trzecim – wszelkie dodatkowe formy oszczędzania długoterminowego, organizowane i regulowane za pośrednictwem odpowiednich aktów prawnych ustanowionych przez państwo.

W. Koczur i T. Szumlicz wskazują, że „szczególnym rozwiązaniem w nowym systemie zabezpieczenia emerytalnego były konta emerytalne (filar I – finansowanie repartycyjne) i rachunki emerytalne (filar II – finansowanie kapitałowe) służące identyfikacji ubezpieczonych, ewidencjonowaniu składek oraz informacji dotyczących przebiegu ubezpieczenia”⁹.

Podobną typologię przedstawia A. Soldek, który wskazuje, że w celu zdywersyfikowania źródeł przyszłego świadczenia „zdecydowano się na utworzenie dwóch kapitałowych syste-

⁵ Wiesław Koczur, Tadeusz Szumlicz, „Ubezpieczenia społeczne: Konfrontowanie solidaryzmu i indywidualizmu”, w: *Stulecie polskiej polityki społecznej. 1918–2018*, red. Elżbieta Bojanowska, Mirosław Grewiński, Marek Rymsza, Gertruda Uścińska (Warszawa: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Narodowe Centrum Kultury, 2018), 301.

⁶ Andrzej Soldek, *Efektywność strategii inwestycyjnych w zarządzaniu oszczędnościami emerytalnymi* (Warszawa: PWE, 2023).

⁷ Gertruda Uścińska, *System emerytalny jest bezpieczny dla państwa, wymagający dla ludzi*, dostęp 5.11.2024, <https://www.rp.pl/ubezpieczenia/art40300271-uscinska-system-emerytalny-jest-bezpieczny-dla-panstwa-wymagajacy-dla-ludzi>.

⁸ W artykule nie omawiane są systemy rolniczy i służb mundurowych jako zdecydowanie mniejsze i mające swoją własną specyfikę.

⁹ Koczur, Szumlicz, *Ubezpieczenia społeczne*, 304.

mów emerytalnych w formie obowiązkowych funduszy emerytalnych w II filarze i dobrowolnych w III filarze¹⁰.

Także Robert Gwiazdowski wskazuje, że „efektem reformy emerytalnej z 1999 roku było poszerzenie sektora publicznego o tak zwany II filar, który stanowią OFE¹¹. Podobnie prof. Leokadia Oręziak wyjaśnia, że „reforma emerytalna z 1999 r. polegała na przekształceniu systemu emerytalnego w system trójfilarowy: I filar – obowiązkowy system repartycyjny, obejmujący Fundusz Ubezpieczeń Społecznych (FUS), II filar – otwarte fundusze emerytalne (OFE), III filar – dodatkowe dobrowolne formy gromadzenia oszczędności na emeryturę¹².

W podobnym tonie wypowiada się Aleksandra Wiktorow, która wskazuje, że „pierwsza część emerytury, tak zwany I filar, pochodzi z systemu repartycyjnego, a druga, tak zwany II filar, z systemu kapitałowego¹³. Tłumaczy ona, że najważniejsze punkty ustawy, które dotyczyły II filaru, czyli ustawy o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych, to m.in. utworzenie tylko prywatnych OFE przyjmujących składkę na kapitałową część emerytury, ustalenie ich polityki inwestycyjnej, zasad i wysokości opłat za zarządzanie aktywami pobieranych przez powszechne towarzystwa emerytalne (PTE) zarządzające funduszami, czy wprowadzenie gwarancji minimalnej stopy zwrotu. A. Wiktorow zauważa też, że ważnymi zmianami było ponadto „wprowadzenie dziedziczenia środków zgromadzonych w funduszu w przypadku śmierci ubezpieczonego, podziału środków między współmałżonków w razie rozwodu i separacji czy utworzenie urzędu nadzoru nad funduszami emerytalnymi i określenie zakresu i form nadzoru¹⁴.

W literaturze przedmiotu panuje dość zgodny pogląd, że reforma z 1999 r. wprowadziła trzyfilarowy system emerytalny w Polsce, gdzie filarem pierwszym miało być konto podstawowe w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych, drugim – otwarte fundusze emerytalne, a trzecim – wszelkie dodatkowe formy oszczędzania. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że początkowo tym trzecim filarem miały być wyłącznie pracownicze programy emerytalne (PPE), których powstanie przewidywała uchwalona jeszcze przed wdrożeniem reformy ustawa z 22 sierpnia 1997 r. o pracowniczych programach emerytalnych¹⁵.

Trzeba podkreślić, że choć w sprawie typologii systemu emerytalnego panuje szeroki konsensus, który przebił się także do świadomości obywateli, to nie jest to sytuacja całkowicie jednoznaczna.

M. Góra oponuje przeciwko takiej definicji filarów emerytalnych, nazywając ZUS i OFE „pierwszym i drugim indywidualnym kontem¹⁶. Wskazuje wręcz, że w komunikacji społecznej przyjęło się nazywać konto podstawowe w ZUS pierwszym filarem, a konta FDC (*financial defined contribution*), tj. konto emerytalne w OFE – w przeciwieństwie do NDC (*non-financial defined contribution*), tj. konto emerytalne w ZUS – drugim filarem. Góra podkreśla, że „jest to bardzo nieprecyzyjne, a dodatkowo wprowadza zamieszanie pojęciowe, gdy porównuje się polski system z systemami w innych krajach¹⁷. Trudno nie zgodzić się z tym stwierdzeniem, gdyż faktycznie typologia międzynarodowa filarów systemu emerytalnego jest odmienna.

Taką typologię, opartą na światowych badaniach, proponują Steven A. Nyce i Sylvester J. Schieber. Piszą oni o trzech, a nawet czterech filarach systemów emerytalnych, rozróżniając:

¹⁰ Soldek, *Efektywność*, 49.

¹¹ Robert Gwiazdowski, *Emerytalna katastrofa i jak się chronić przed jej skutkami* (Warszawa: Wydawnictwo Zysk i s-ka, 2012), 109.

¹² Leokadia Oręziak, *OFE. Katastrofa prywatyzacji emerytur w Polsce* (Warszawa: Instytut Wydawniczy Książka i Prasa, 2014), 200.

¹³ Aleksandra Wiktorow, „Zabezpieczenie emerytalne w Polsce po transformacji ustrojowej. Możliwe kierunki dalszych zmian”, *Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji* 3627 (2014): 17.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Dz.U. 1997, nr 139, poz. 932.

¹⁶ Góra, *System emerytalny*, 184.

¹⁷ Góra, *System emerytalny*, 185.

- I filar państwowego systemu emerytalnego, w którym prawo do świadczenia „uzyskuje się na podstawie kryteriów związanych z obywatelstwem, stałą rezydenturą lub z płaceniem podatków przez jakiś czas”¹⁸; takie świadczenie można określić mianem tzw. emerytury obywatelskiej;
- II filar państwowego systemu emerytalnego, który „zapewnia świadczenie, które wiąże się z wysokością składek płaconych przez cały okres aktywności zawodowej”; z badań tych autorów wynika, że „wiele krajów prowadzi obecnie programy za zdefiniowanymi świadczeniami finansowanymi najczęściej na zasadzie redystrybucji”, choć „niektóre kraje zmieniły swoje programy emerytalne i przeszły na systemy kapitałowe. Oznacza to, że utrzymują ogólną strukturę świadczeń i składek z systemu repartycyjnego, ale wprowadzają, przynajmniej częściowo, gromadzenie zasobów finansowych, aby zredukować koszty lub utrzymywać je na dotychczasowym poziomie”¹⁹; taka zmiana zaszła w Polsce po 1999 r., gdy wyodrębniliśmy w systemie powszechnym konto podstawowe w ZUS oraz OFE jako element kapitałowy;
- III filar systemu emerytalnego finansowany przez pracodawców, gdzie emeryci utrzymują się także „ze świadczeń wypłacanych przez pracodawcę lub z pracowniczych programów emerytalnych”²⁰.

Steven A. Nyce i Sylvester J. Schieber zaznaczają także, że w niektórych krajach zabezpieczenie emerytalne zależy też od prywatnych oszczędności – „O tym jak znaczący jest to element decyduje hojność świadczeń pochodzących z pozostałych filarów”²¹.

Mamy tutaj zatem typologię czterofilarową – z podziałem systemu powszechnego na część podstawową (można ją nazwać socjalną, gdyż zwykle są to niewysokie świadczenia

gwarantujące jedynie minimalne zabezpieczenie lub obywatelską) i składkową (zależną od opłacania składek) oraz część firmową i indywidualną.

Niemal identycznie filary systemu emerytalnego definiuje OECD, która co roku publikuje cykliczne opracowania pt. „Pension at the glance” na temat systemów emerytalnych w 38 najlepiej rozwiniętych gospodarkach świata. W najnowszej wersji²² wskazuje, że reżimy emerytalne obowiązujące w różnych krajach są zróżnicowane i często obejmują wiele różnych programów. OECD wskazuje, że „używana typologia emerytur składa się z dwóch obowiązkowych „poziomów”. Pierwszy generuje dochód emerytalny niezależny od poziomu przeszłych zarobków, drugi obejmuje elementy związane z zarobkami. Świadczenia dobrowolne, czy to osobiste, czy zapewniane przez pracodawcę, obejmują trzeci poziom”²³. Widzimy tu zatem takie same podejście, jak u Nyce’a i Schiebera, choć OECD do III filaru zalicza zarówno rozwiązania z pracodawcą, jak i indywidualne.

Po wdrożeniu reformy z 1999 r. w Polsce w literaturze przedmiotu i powszechnym odbiorze ugruntowała się typologia trójfilarowa, gdzie OFE nazwano filarem drugim, a wszelkie formy zabezpieczenia dodatkowego – filarem trzecim.

Dywersyfikacja ryzyka długowieczności

Mechanika działania tak skonstruowanego systemu w Polsce zakładała, że pierwszy filar w ZUS będzie dalej funkcjonował w paradygmacie repartycyjnym, czyli w pełni na zasadzie PAYG (*pay as you go*). Oznacza to, że bieżące wpłaty do tej części systemu repartycyjnego, pochodzące ze składek pracujących, są wypłacane na bieżące zobowiązania emerytalne. Innymi słowy, system opiera się na pełnej

¹⁸ Steven A. Nyce, Sylvester J. Schieber, *Ekonomiczne konsekwencje starzenia się społeczeństw* (Warszawa: PWN, 2011), 92.

¹⁹ Tamże, 94.

²⁰ Tamże, 98.

²¹ Tamże, 92.

²² OECD, *Pensions at a Glance 2023. OECD and G20 indicators*, dostęp 5.11.2024, https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2023_678055dd-en.

²³ OECD, *Pensions at a Glance 2023*, 134.

solidarności międzypokoleniowej – wpłacając bieżące składki pokolenie pracujące buduje wiarygodność emerytalną wobec przyszłego pokolenia (swoich następców), równocześnie „obsługując” zobowiązania systemu emerytalnego i finansując świadczenia poprzedników. Ryzyko długowieczności jest tutaj oparte na bieżących transferach międzypokoleniowych – w systemie nie tworzy się żaden odkładany na przyszłość kapitał, z którego są opłacane bieżące emerytury.

Nieco inaczej wygląda sytuacja z OFE. Tutaj miały gromadzić się fizyczne oszczędności, lokowane następnie na rynku kapitałowym. Z ich spieniężenia pochodzić mają świadczenia przyszłych emerytów. Marek Góra tłumaczy, że „pierwsze konto to konto zarządzane publicznie, gdzie stopa zwrotu zależna jest od wzrostu gospodarczego”, a „drugie konto to konto zarządzane prywatnie, gdzie stopa zwrotu jest zależna od sytuacji na rynkach finansowych”. Wyjaśnia także, że „składka emerytalna każdego uczestnika systemu jest dzielona między dwa należące do niego indywidualne konta emerytalne. Konta te nie różnią się pod względem ekonomicznego sensu zapisywanych na nich zobowiązań, natomiast różnice występują w wykorzystaniu środków, które przez te konta przepływają. Podział składki między dwa konta ma na celu zapewnienie większej dywersyfikacji ryzyka”²⁴.

To zagadnienie jest kluczowe dla zrozumienia idei wdrożonej w 1999 r. reformy. Po pierwsze, chodziło o większą indywidualizację i mniejszą arbitralność przy wyliczaniu świadczeń, a po drugie – o dywersyfikację ryzyka długowieczności. W zamyśle twórców reformy już nie tylko państwo (ZUS/FUS i dotujący go budżet państwa) miało ponosić w przyszłości, zwłaszcza przy starzejącym się społeczeństwie, ciężar wypłaty świadczeń na starość, ale też w części miał to przejąć zgromadzony przez ubezpieczonych w OFE prywatny kapitał.

Adekwatność systemu i jego indywidualizacja miały dużo zmienić – zarówno jeśli chodzi o wypłacalność systemu w długim okresie (większa stabilność), jak i oczekiwaną wysokość świadczeń (obniżenie stóp zastąpienia), które mogą zmaleć z około 50% obecnie do około 25% w 2060 r.²⁵

Większa ma też być indywidualna przezorność ubezpieczonych w systemie. To w dużej mierze od ich decyzji – oszczędzać czy nie oszczędzać, opóźniać moment odejścia z rynku pracy czy nie opóźniać, zgadzać się na pracę bez opłacania składek czy nie – zależy ich emerytalna przyszłość.

Suwak bezpieczeństwa to koniec II filaru

W latach 2011–2014 zaszły w polskim systemie emerytalnym fundamentalne zmiany. Bezpośrednim ich powodem był w jakimś stopniu kryzys finansowy i wynikające z niego napięcia w budżecie państwa z 2008 r., choć Polska nie odczuła go w tak dużym stopniu, jak inne kraje na Zachodzie. Jak zauważa A. Wiktorow, „zmusił” on rządzących do przeglądu wydatków publicznych, w szczególności tych, gdzie wydatki i zobowiązania budżetu są najwyższe. „Do takich dziedzin należą wydatki na ubezpieczenia społeczne, w szczególności na emerytury”²⁶.

Nie bez znaczenia była też konstrukcja systemu, w którym duża część pieniędzy odkładanych w OFE (około 60%) trafiała na zakup obligacji skarbowych, co wzbudzało kontrowersje, gdyż państwo zadłużało się po to, by przekazywać pieniądze do OFE, a podmioty nimi zarządzające z powrotem nabywały dług publiczny i na nim zarabiały.

Także opłaty za zarządzanie, pobierane przez powszechne towarzystwa emerytalne zarządzające OFE, wzbudzały kontrowersje. Siegały one nawet 10% od wpłaconych do OFE pieniędzy, co dzisiaj – gdy wdrożone są limity opłat w pracowniczych planach kapitałowych

²⁴ Góra, *System emerytalny*, 185.

²⁵ Dostęp 5.11.2024, <https://businessinsider.com.pl/praca/emerytury/emerytury-w-polsce-w-przyszlych-latach-prezes-zus-kresli-czarny-scenariusz/y0ej8k4>.

²⁶ Wiktorow, *Zabezpieczenie emerytalne*, 20.

na poziomie 0,6%, a zarządzające nimi podmioty nie pobierają nawet tych wartości²⁷ – wydaje się kwotą oszalamiającą²⁸.

Od 2011 r. rząd zmienił podejście w kwestiach związanych z OFE, dekonstruując *de facto* wprowadzony w 1999 r. system. Na początku zdecydowanie obniżono składki do funduszy z 7,3% do 2,3% podstawy wymiaru²⁹, co było trzykrotną redukcją wpłat do OFE.

Kolejną zmianą było wprowadzenie do systemu emerytalnego tzw. subkonta w ZUS, gdzie po obniżce składki do OFE trafia część pieniędzy przekazywana wcześniej do funduszy. To subkonto jest wprawdzie waloryzowane inaczej niż podstawowe konto w ZUS, ale też jest tylko zapisem ewidencjonującym wielkość wpłat, gdyż składki przeznaczone są na wypłatę bieżących emerytur (repartycja). Pieniądze gromadzone na subkoncie są dziedziczone do momentu uzyskania przez ubezpieczonego wieku emerytalnego.

W 2014 r. weszła w życie kolejna duża zmiana w systemie – dokonano umorzenia ponad połowy środków (51,5%) zgromadzonych do tychczas w OFE. Były to papiery wartościowe emitowane, gwarantowane i poręczane przez Skarb Państwa, głównie obligacje i bony skarbowe. Wartość tych środków została zapisana na subkoncie FUS każdego ubezpieczonego. Taka operacja pozwoliła rządowi zmniejszyć zadłużenie państwa.

W 2014 r. rząd zniósł też obowiązek przynależności do OFE, który dotyczył do tamtej pory wszystkich osób urodzonych w 1969 r. lub później. Do końca sierpnia 2014 r. każdy obywatel mógł wybrać, czy chce zostać w OFE czy całość składki emerytalnej przekazywać do ZUS. Jeśli nie złożył w ZUS odpowiedniej deklaracji, cała składka emerytalna zostawała w ZUS. Dla tych, którzy zdecydowali się pozostać w OFE, składka wynosiła 2,92% podstawy wymiaru, a dodatkowa składka zapisywana na ich subkoncie w FUS – 4,38%. Dla reszty

składka w wysokości 7,3% podstawy wymiaru trafia na subkonto.

Z perspektywy konstrukcji systemu emerytalnego najbardziej dobitną zmianą z tego okresu jest wprowadzenie tzw. suwaka bezpieczeństwa. To rozwiązanie przewiduje, że w okresie 10 lat przed osiągnięciem wieku emerytalnego (55 lat dla mężczyzn, 50 lat dla kobiet), corocznie 1/10 aktywów zapisanych na koncie w OFE jest przekazywanych na subkonto w ZUS, aż do osiągnięcia wieku emerytalnego. Następnie rachunek członka OFE jest likwidowany, a wszystkie środki znajdują się na subkoncie.

Te zmiany w funkcjonowaniu OFE *de facto* doprowadziły do praktycznej ich likwidacji nie tylko jako drugiego filara systemu emerytalnego, ale także jako alternatywnego, rozumianego inaczej niż konto podstawowe w ZUS, zabezpieczenia ryzyka długowieczności.

Po pierwsze, ustawodawca przesądził o zakończeniu obowiązkowej przynależności do funduszy. Od tamtego czasu uczestnictwo w OFE jest dobrowolne. Spowodowało to, że z liczby około 15 mln osób, które na bieżąco wpłacały pieniądze do funduszy, pozostało około 3,5 mln składkujących osób.

Po drugie, zmniejszono zasadniczo wysokość składki, jaka jest odprowadzana do OFE. Zmalała ona do 2,92% podstawy wymiaru, podczas gdy w 1999 r. wynosiła 7,3%.

Po trzecie, wprowadzono w ZUS tzw. subkonto emerytalne, różniące się od podstawowego konta głównie tym, że gromadzone tam pieniądze podlegają dziedziczeniu w okresie akumulacji kapitału.

Najważniejszą jednak zmianą było wprowadzenie suwaka. Pieniądze zgromadzone w OFE są przekazywane do ZUS sukcesywnie na 10 lat przed emeryturą, by ostatecznie z OFE zniknąć. Oznacza to, że w momencie osiągnięcia wieku emerytalnego na rachunku OFE jego klient nie ma już żadnych środków. A zatem

²⁷ „Instytucje finansowe prowadzące PPK i koszty zarządzania PPK”, *Biuletyn miesięczny Pracowniczych Planów Kapitałowych* 10 (2024): 7, dostęp 5.11.2024, <https://www.mojeppk.pl/pliki/repozytorium-plikow/materialy-do-pobrania/pdf/Biuletyn-PPK-10-2024.pdf>.

²⁸ Dostęp 5.11.2024, <https://www.analizy.pl/puls-rynku/997/zmiany-statutu-cu-ofe-nizsza-oplata-od-skladki>.

²⁹ Ustawa z dnia 25 marca 2011 r. o zmianie niektórych ustaw związanych z funkcjonowaniem systemu ubezpieczeń, Dz.U. 2011, nr 75, poz. 398.

cale ryzyko długowieczności i wypłaty świadczeń z tego tytułu „wraca” do ZUS, do systemu repartycyjnego.

W praktyce jest to realna likwidacja OFE jako drugiego filaru ubezpieczeń. Taka decyzja podważa sens powołania do życia funduszy, które miały „zdejmować” z pierwszego filara systemu publicznego część ryzyka długowieczności, przekierowując je z obciążeń składowych pracującego pokolenia na rynek kapitałowy. Między innymi dlatego w debacie publicznej po 2020 r. pojawiła się propozycja dokończenia likwidacji OFE. Ubezpieczeni mieli dokonać wyboru: czy chcą, by pieniądze zgromadzone w OFE przenieść do ZUS (zarządzaniem nimi miał się zająć Fundusz Rezerwy Demograficznej), czy zostawić je w nowo stworzonym instrumencie finansowym IKE+, by były inwestowane na rynku, a w momencie osiągnięcia wieku emerytalnego były wypłacane jednorazowo lub w ratach. Rada Ministrów przyjęła w tej sprawie projekt ustawy, choć ostatecznie nie stał się on obowiązującym prawem³⁰.

Pracownicze plany kapitałowe filarem systemu

W takich realiach polski system emerytalny w latach 2014–2018 jest *de facto* systemem jednofilarowym (w rozumieniu tego filara jako systemu powszechnego i repartycyjnego), wspieranym przez produkty tzw. trzeciego filara, czyli indywidualne produkty zabezpieczenia na starość:

- pracownicze programy emerytalne (PPE) wprowadzone w 1999 r.,

- indywidualne konta emerytalne (IKE) wprowadzone w 2002 r.,
- indywidualne konta zabezpieczenia emerytalnego (IKZE) wprowadzone w 2012 r.

Popularność tych produktów jest jednak bardzo ograniczona. Z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności wynika, że w tamtym okresie w Polsce pracowało średnio około 16 mln osób³¹, a całkowita liczba osób oszczędzając na starość dodatkowo wynosiła do końca 2019 r. ponad 900 tys., tj. około 5% wszystkich pracujących. Składa się na to po około 300 tys. osób oszczędzających w IKE i IKZE (tzw. aktywne rachunki, na które choć raz w roku wpływa jakaś wpłata) oraz około 300 tys. osób w PPE³². Zmiany w tym zakresie przynosi wejście w życie ustawy o pracowniczych planach kapitałowych³³ (wykres 1).

Dane wykresu 1 pokazują, że liczba osób oszczędzających dodatkowo w ramach produktów emerytalnych po wdrożeniu ustawy o PPK (od lipca 2019 r.) znacząco wzrosła.

Warto w tym miejscu spojrzeć na motywacje rządu do wdrożenia tego programu. W dokumencie rządowym „Przegląd Pracowniczych Planów Kapitałowych. Informacja Rady Ministrów dla Sejmu RP o skutkach obowiązywania ustawy z dnia 4 października 2018 r. o pracowniczych planach kapitałowych”, który został przygotowany po 4 latach obowiązywania ustawy o PPK³⁴, zapisano: „konieczność zapewnienia bezpieczeństwa finansowego Polaków po zakończeniu przez nich aktywności zawodowej – zwłaszcza w świetle wyzwań, przed jakimi stoi funkcjonujący w Polsce system emerytalny – było jednym

³⁰ Dostęp 5.11.2024, <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/bedzie-wybor-ike-lub-zus-rzad-przyjal-projekt-ustawy>.

³¹ Dostęp 5.11.2024, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-bezrobotni-bierni-zawodowcy-bael/podstawowe-dane-z-badania-aktywnosci-ekonomicznej-ludnosci-wyrownane-sezonowo-w-latach-2010-2024,16,5.html>.

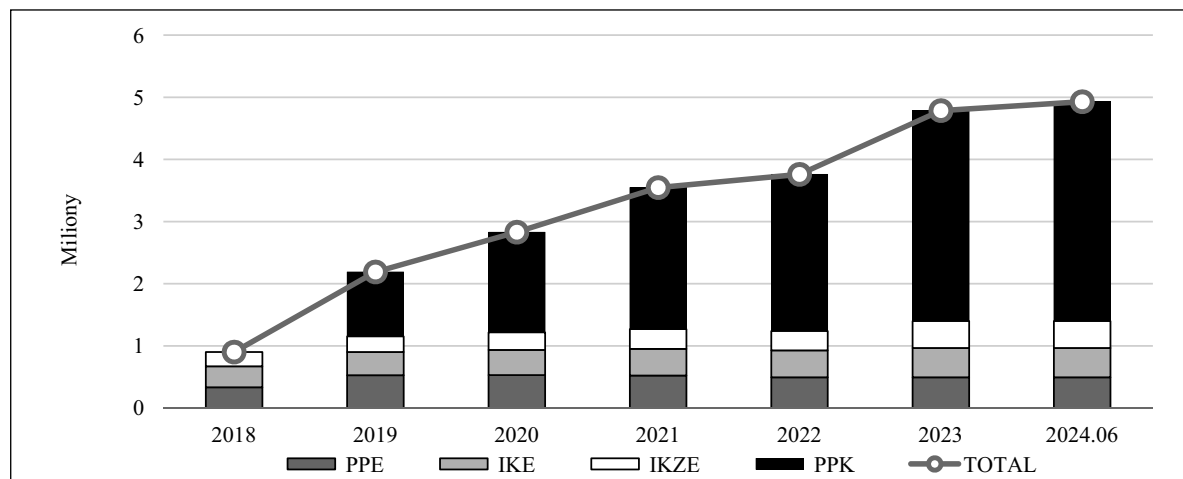
³² *Przegląd Pracowniczych Planów Kapitałowych. Informacja Rady Ministrów dla Sejmu RP o skutkach obowiązywania ustawy z dnia 4 października 2018 r. o pracowniczych planach kapitałowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 1342, z późn. zm.) wraz z propozycjami zmian*, dostęp 5.11.2024, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/49688D977EA8A4DAC1258934003C0892/%24File/2921.pdf>.

³³ Ustawa z dnia 4 października 2018 r. o pracowniczych planach kapitałowych, Dz.U. 2018, poz. 2215.

³⁴ Dokonanie przeglądu funkcjonowania pracowniczych planów kapitałowych (PPK) to wymóg, jaki ustawa z 4 października 2018 r. o pracowniczych planach kapitałowych (t.j. Dz.U. 2020, poz. 1342, z późn. zm.) nałożyła na Radę Ministrów. Zgodnie z art. 143 ustawy o PPK Rada Ministrów dokonuje przeglądu funkcjonowania PPK po wejściu w życie ustawy i przedkłada Sejmowi informację o skutkach jej obowiązywania wraz z ewentualnymi propozycjami zmian nie rzadziej niż co 4 lata.

Wykres 1. *Liczba osób oszczędzających w dobrowolnych produktach emerytalnych*

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z oficjalnego portalu PPK – mojeppk.pl.

z impulsów do podjęcia przez Radę Ministrów prac nad nową strategią działań rządu, która stanowić miała odpowiedź zarówno na dotychczasowe błędy transformacji, jak i na nowe wyzwania stojące przed szeroko definiowaną polityką społeczno-gospodarczą nowoczesnego państwa. Jak podkreślił premier Mateusz Morawiecki we wstępie do »Strategii na rzecz Odpowiedzianego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 roku)« – »w obliczu dzisiejszych wyzwań cywilizacyjnych, niepokoju rynkowych i wyzwań społecznych, a także przy obecnym postępie technologicznym, zaprojektowanie najlepszych metod rozwoju należy do fundamentalnych obowiązków współczesnego państwa«. Ustawa o pracowniczych planach kapitałowych jest jednym z elementów tej strategii. Stanowi ona realizację celów określonych najpierw w uchwale Rady Ministrów nr 14/2016 z 16 lutego 2016 r. w sprawie przyjęcia »Planu na rzecz odpowiedzialnego rozwoju«, a następnie – w opracowanej na jego podstawie i przyjętej 14 lutego 2017 r. przez Radę Ministrów – Strategii na rzecz Odpowiedzianego Rozwoju (SOR). Ustawa o PPK uwzględnia również wnioski z przeprowadzonego w 2016 r. Przeglądu Emerytalnego³⁵.

Rada Ministrów – zdając sobie zatem sprawę z wyzwań, jakie niesie zabezpieczenie emerytalne Polaków w przyszłości (niskie stopy

zastąpienia z systemu powszechnego oraz bardzo niewielka liczba osób oszczędzających dodatkowo) – podjęła decyzję, by wdrożyć PPK, a parlament tę decyzję poparł. Miały się one stać powszechne, a docelowa, szacowana partycypacja w tych programach miała przekroczyć 50–60%.

I rzeczywiście od momentu wdrożenia PPK, tj. od lipca 2020 r., udało się przekonać do tej formy oszczędzania znaczną liczbę ubezpieczonych. Dane wykresu 1 pokazują, że liczba oszczędzających w PPK w lipcu 2024 r. wzrosła do ponad 3,55 mln. Ponadto dzięki ustawie o PPK o około 100% wzrosła też liczba osób oszczędzających w PPE. Ustawa o PPK dawała firmom wybór – te, które nie chciały uruchamiać PPK, mogły u siebie założyć, pod pewnymi warunkami, PPE. I rzeczywiście spora część firm, zwłaszcza największych, z tego skorzystała. W efekcie liczba oszczędzających w PPE wzrosła w 2019 r. z około 300 tys. do około 600 tys., natomiast liczba oszczędzających w IKE i IKZE pozostaje na takim samym poziomie.

Podsumowując, w Polsce przed 2019 r. oszczędzało długoterminowo około 900 tys. osób, tj. 5% pracujących (po 300 tys. w PPE, IKE i IKZE). Obecnie liczba ta sięga już 4,6–4,7 mln osób, czyli około 27% pracujących. W głównej mierze za sprawą wdrożenia PPK w ciągu 5 lat liczba ta wzrosła więc ponad pięciokrotnie.

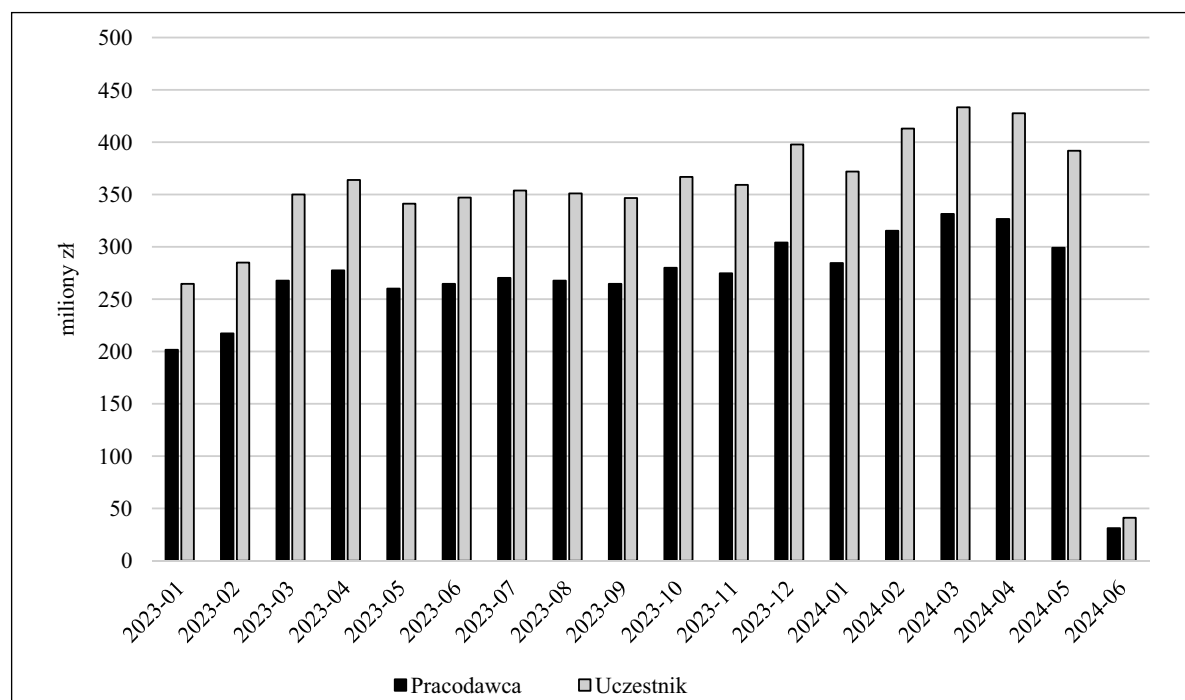
³⁵ Przegląd, 27.

Trzeba tu jednak zastrzec, że nie wiadomo, jaka liczba osób jest równocześnie uczestnikami więcej niż jednego programu. Sytuację tę miało zmienić wdrożenie Centralnej Informacji Emerytalnej (CIE)³⁶, która miała doprowadzić do powstania centralnej ewidencji OFE, IKE, IKZE i PPE. Dzięki temu byłaby możliwość sprawdzenia danych z tych baz i odpo-

wiedzi na pytanie, jaka jest rzeczywista liczba „netto” oszczędzających dodatkowo Polaków. Niestety rząd w 2024 r. zapowiedział uchylenie ustawy o CIE.

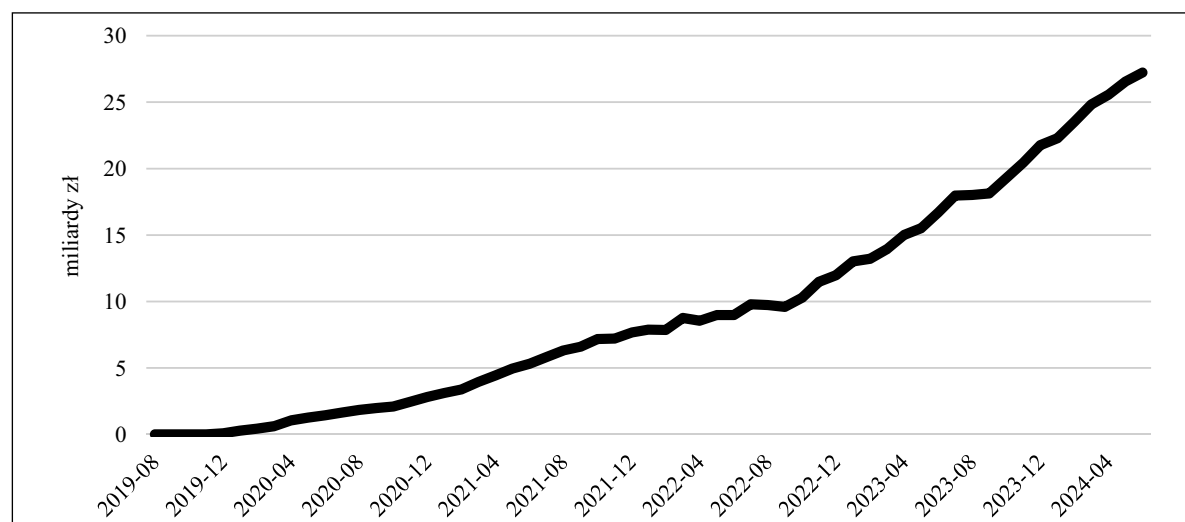
Podobną dynamikę obserwujemy też, jeśli chodzi o wzrost aktywów gromadzonych przez osoby oszczędzające w PPK. Aktywa te w połowie 2024 r. oscylują wokół 28 mld zł,

Wykres 2. *Wpłaty miesięczne do PPK w okresie styczeń 2023 – czerwiec 2024*

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z oficjalnego portalu PPK – mojeppk.pl.

Wykres 3. *Wartość aktywów netto w PPK w okresie sierpień 2019 – kwiecień 2024*

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z oficjalnego portalu PPK – mojeppk.pl.

³⁶ Dostęp 5.11.2024, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20230001941>.

a zatem rosną w bardzo szybkim tempie – miesięcznie do PPK wpływa od jego uczestników około 600–700 mln zł.

Jak widać, waga PPK wraz z towarzyszącym mu PPE, gdzie oba programy zakładają, że oszczędności emerytalne gromadzi się z pracodawcą, oraz opisanymi wyżej zmianami w OFE spowodowały, że przebudowie uległ polski system emerytalny. Obecnie wygląda on następująco:

- a) pierwszy filar – publiczne konto podstawowe w ZUS, subkonto w ZUS oraz OFE (pieniądze z funduszy docelowo trafiają do ZUS i to Zakład realizuje wypłatę emerytury z tych środków),
- b) drugi filar – prywatne programy gromadzenia długoterminowych oszczędności z pracodawcą, tj. PPK oraz PPE,
- c) trzeci filar – prywatne, indywidualne programy gromadzenia oszczędności, tj. IKE i IKZE.

Zakończenie

Przedstawione w artykule zmiany systemu emerytalnego wskazują wyraźnie, że gdyby nie pracownicze plany kapitałowe polski system emerytalny, po zmianach dokonanych w otwartych funduszach emerytalnych, byłby niejako „ułomny”. Po *de facto* likwidacji drugiego filara emerytalnego pozostała w nim luka, którą zapelnia dopiero system gromadzenia oszczędności z pracodawcami. To tym bardziej istotne, że klasyczny trzeci filar ubezpieczeń, czyli indywidualne formy gromadzenia oszczędności (IKE i IKZE), przyciągnął bardzo niewielką liczbę oszczędzających. Brak powołania do życia PPK oznaczałby zatem konieczność „obsłużenia” całego ryzyka długowieczności oraz zabezpieczenia finansowego Polaków po ukończeniu aktywności zawodowej przez ZUS. Dopiero za sprawą PPK udało się przekonać znaczną liczbę ubezpieczonych (około 4 mln w PPK i PPE) do gromadzenia dodatkowych oszczędności emerytalnych z pracodawcą.

Gdyby nie powstały pracownicze plany kapitałowe, polski system emerytalny oparty byłby jedynie na powszechnym systemie publicznym oraz bardzo skromnym systemie indywidualnych oszczędności. Biorąc pod uwagę przewidywane obniżenie tzw. stopy zastąpienia z pierwszego filaru, świadczenia nie odpowiadałyby oczekiwaniom osób odchodzących na emeryturę, zmuszając wiele osób do radykalnego obniżenia poziomu życia po zakończeniu kariery zawodowej.

Jak zauważa Gertruda Uścińska, taka wielofilarowość systemu jest zgodna i zasadna zarówno z filozofią polskiego systemu emerytalnego, jak i z interesem samych ubezpieczonych. „W Polsce dochód gospodarstw domowych emerytów wciąż w przeważającej większości pochodzi ze świadczeń z ubezpieczeń społecznych i pozostałych świadczeń społecznych. W 2020 r. było to 88,2% proc. ze świadczeń społecznych, w tym 84,5 proc. z emerytur. W innych krajach udział ten jest znacząco niższy. Wniosek z powyższych danych jest jasny. Trzeba w Polsce w większym stopniu różnicować źródła, z których będą pochodziły dochody na starość”³⁷.

Prof. Uścińska postuluje, by państwo, po pierwsze, wprowadzało zachęty do dłuższej pracy, a po drugie zachęcało do dodatkowego oszczędzania w ramach programów i planów dobrowolnych. Rozwiązania te mogą być oparte zarówno na inicjatywie pracodawcy, jak i na indywidualnej przezorności samego ubezpieczonego.

Z takim systemem mamy w Polsce do czynienia obecnie, gdzie PPK i PPE – nowy drugi filar ubezpieczeń emerytalnych – są tworzone przez firmy, a IKE i IKZE (tj. trzeci filar) to formy oszczędzania zakładane indywidualnie przez ubezpieczonych.

Pracownicze plany kapitałowe i pracownicze programy emerytalne dają nadzieję, że taki docelowy model będzie w Polsce się tworzył, a gwałtowna zmiana w systemie powszechnym, który przeszedł na system zdefiniowanej składki, będzie dzięki temu łagodzona.

³⁷ Gertruda Uścińska, *Perspektywy emerytalne Polaków*, dostęp 5.11.2024, https://www.mojeppk.pl/aktualnosci/Perspektywy_emerytalne_Polakow__prof_dr_hab_Gertruda_Uscinska_prezes_ZUS.html.

BIBLIOGRAFIA/REFERENCES

- Bezpieczeństwo dzięki różnorodności. Reforma systemu emerytalno-rentowego w Polsce.* Warszawa: Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Reformy Zabezpieczenia Społecznego, 1997.
- Góra, Marek. *System emerytalny.* Warszawa: PWE, 2003.
- Gwiazdowski, Robert. *Emerytalna katastrofa i jak się chronić przed jej skutkami.* Warszawa: Wydawnictwo Zys i s-ka, 2012.
- „Instytucje finansowe prowadzące PPK i koszty zarządzania PPK”. *Biuletyn miesięczny Pracowniczych Planów Kapitałowych* 10 (2024): 7. Dostęp 5.11.2024. <https://www.mojeppk.pl/pliki/repozytorium-plikow/materialy-do-pobrania/pdf/Biuletyn-PPK-10-2024.pdf>.
- Koczur, Wiesław, Tadeusz Szumlich. „Ubezpieczenia społeczne: Konfrontowanie solidaryzmu i indywidualizmu”. W: *Stulecie polskiej polityki społecznej. 1918–2018*, red. Elżbieta Bojanowska, Mirosław Grewiński, Marek Rymusza, Gertruda Uścińska, 285–311. Warszawa: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Narodowe Centrum Kultury, 2018.
- Marczuk, Bartosz. „Oszczędzanie z pracodawcą zastąpiło OFE”. *Biuletyn miesięczny Pracowniczych Planów Kapitałowych* 7 (2024): 11–15.
- Nyce, Steven A., Sylvester J. Schieber. *Ekonomiczne konsekwencje starzenia się społeczeństw.* Warszawa: PWN, 2011.
- OECD. *Pensions at a Glance 2023. OECD and G20 indicators.* Dostęp 5.11.2024. https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2023_678055dd-en.
- Oręziak, Leokadia. *OFE. Katastrofa prywatyzacji emerytur w Polsce.* Warszawa: Instytut Wydawniczy Książka i Prasa, 2014.
- Przegląd Pracowniczych Planów Kapitałowych. Informacja Rady Ministrów dla Sejmu RP o skutkach obowiązywania ustawy z dnia 4 października 2018 r. o pracowniczych planach kapitałowych (Dz. U. z 2020 r. poz. 1342, z późn. zm.) wraz z propozycjami zmian.* Dostęp 5.11.2024. <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/49688D977EA8A4DAC1258934003C0892/%24File/2921.pdf>.
- Soldek, Andrzej. *Efektywność strategii inwestycyjnych w zarządzaniu oszczędnościami emerytalnymi.* Warszawa: PWE, 2023.
- Uścińska, Gertruda. *Perspektywy emerytalne Polaków.* Dostęp 5.11.2024. https://www.mojeppk.pl/aktualnosci/Perspektywy_emerytalne_Polakow_prof_dr_hab_Gertruda_Uscinska_prezes_ZUS.html.
- Uścińska, Gertruda. *System emerytalny jest bezpieczny dla państwa, wymagający dla ludzi.* Dostęp 5.11.2024. <https://www.rp.pl/ubezpieczenia/art40300271-uscinska-system-emerytalny-jest-bezpieczny-dla-panstwa-wymagajacy-dla-ludzi>.
- Wiktorow, Aleksandra. „Zabezpieczenie emerytalne w Polsce po transformacji ustrojowej. Możliwe kierunki dalszych zmian”. *Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji* 3627 (2014): 11–27.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE/WEBSITES

- Dostęp 5.11.2024. <https://businessinsider.com.pl/praca/emerytura/emerytura-w-polsce-w-przyszlych-latach-prezes-zus-kreslaczarny-scenariusz/y0ej8k4>.
- Dostęp 5.11.2024. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20230001941>.
- Dostęp 5.11.2024. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-bezrobotni-bierni-zawodowo-wg-bael/podstawowe-dane-z-badania-aktywnosci-ekonomicznej-ludnosci-wyrownane-sezonowo-w-latach-2010-2024,16,5.html>.
- Dostęp 5.11.2024. <https://www.analizy.pl/puls-rynku/997/zmiany-statutu-cu-ofe-nizsza-oplata-od-skladki>.
- Dostęp 5.11.2024. <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/bedzie-wybor-ike-lub-zus-rzad-przyjal-projekt-ustawy>.
- Dostęp 5.11.2024. <https://www.zus.pl/swiadczenia/emerytura/emerytura-dla-osob-urodzonych-po-31-grudnia-1948/sposob-wyliczenia-emerytury>.
- Dostęp 5.11.2024. <https://www.zus.pl/swiadczenia/emerytura/emerytura-dla-osob-urodzonych-przed-1-stycznia-1949/sposob-wyliczenia-emerytury>.

AKTY PRAWNE/LEGAL ACTS

- Ustawa z 22.08.1997 o pracowniczych programach emerytalnych, Dz.U. 1997, nr 139, poz. 932.
- Ustawa z 25.03.2011 o zmianie niektórych ustaw związanych z funkcjonowaniem systemu ubezpieczeń, Dz.U. 2011, nr 75, poz. 398.
- Ustawa z 4.10.2018 o pracowniczych planach kapitałowych, Dz.U. 2018, poz. 2215.